

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ АРТИСТИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Стаття присвячена проблемі формування артистичних здібностей у студентів педагогічного коледжу на заняттях у фортепіанному класі, зокрема на заняттях із методики музичного виховання та педагогічної практики.

У статті розкрито й теоретично обґрунтовано одне з найважливіших завдань педагогічної науки й практики – підготовка кваліфікованого фахівця, конкурентоспроможного й мобільного на сучасному ринку освітніх послуг. Основна увага в цьому контексті приділяється розробці ефективних шляхів і засобів професійної музичної підготовки студентів педагогічного коледжу.

Автори статті розглядають артистичні здібності майбутніх вчителів музичного мистецтва як їхню індивідуально-психологічну особливість, прояв багатства внутрішнього духовного світу особистості, вияв творчого художнього мислення, активності й креативності, педагогічної творчості тощо.

Стаття викладає особливості формування артистичних здібностей у майбутніх вчителів музичного мистецтва, пропонує комплекс педагогічних умов, ефективних методів і прийомів театральної педагогіки, драмогерменевтики (синтез артистизму педагогічної праці, соціоігрова педагогіка) й драматизації, спрямованих на розвиток і вдосконалення важливих для майбутнього вчителя музичного мистецтва педагогічних артистичних якостей – художнього мислення, уваги, творчої уяви, фантазії, творчої активності, вербальних і невербальних способів комунікації, вміння керувати власним творчим самопочуттям, виразно проявляти емоції на заняттях у фортепіанному класі й під час публічних виступів, а також у процесі проходження педагогічної практики.

У статті представлена методична модель педагогічного процесу формування артистичних здібностей майбутнього учителя музичного мистецтва, яка містить: мету, завдання, принципи, методи, педагогічні умови, критерії та рівні сформованості артистичних якостей, показники сформованості артистичних здібностей у студентів-піаністів педагогічного коледжу.

Ключові слова: артистичні здібності, майбутні вчителі музичного мистецтва, методи, музично-дидактичні принципи й прийоми, педагогічні умови, фахова майстерність.

Ефективність фахової діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва залежить від рівня сформованості його професійно важливих якостей, зокрема педагогічного артистизму. Артистизм є необхідним компонентом педагогічного професіоналізму вчителя-музиканта.

Стрижнем професійної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва має бути не лише любов до музики й до дітей, гармонія розуму й естетичних почуттів, а й педагогічна майстерність на рівні мистецтва, що забезпечується високим ступенем розвитку артистичних здібностей вчителя. Саме тому формування педагогічного артистизму є одним із важливих завдань підготовки майбутнього педагога-музиканта.

Теоретичні положення використання в освітньому процесі театральних методик розроблені в працях В. Букатова, П. Єршова, Б. Захави, Л. Некрасової, А. Савостьянова, С. Яковнюка й інших. Ідеї розробки й впровадження театральних технологій і методів емоційної драматургії в галузі музичної освіти належать таким вченим, як В. Авратінер, Ю. Азаров, Д. Кабалецький, М. Тарасевич, М. Фейгін та іншим. Педагогічні погляди на артистизм у музично-виконавській діяльності вчителя музичного мистецтва викладаються в дослідженнях І. Єргієва, Л. Майковської, С. Мацієвської, Насер-Еддін Буаттурі, В. Ражнікова, Т. Тюменєвої, А. Чванової та інших.

Мета статті – науково обґрунтувати педагогічні умови формування артистичних здібностей у майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами театральної педагогіки на заняттях у фортепіанному класі; з'ясувати зміст і методику використання театральної педагогіки як засобу оптимізації процесу професійної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Удосконалення змісту мистецької підготовки майбутніх вчителів актуалізує проблему пошуку якісно нових освітніх технологій, які забезпечують розвиток їхнього інтелектуального, культурного й мистецького потенціалу. Однією з таких технологій є використання в освітньому процесі засобів театального мистецтва.

Питання формування педагогічного артистизму майбутніх вчителів музичного мистецтва, в діяльності яких артистичні здібності проявляються найбільш яскраво, натепер залишається дуже важливим, проте ще не досить дослідженим.

У сучасних наукових дослідженнях проблема артистизму розглядається різнобічно. Так, О. Булатова розкриває особливості педагогічного артистизму [3]; Р. Бажанова досліджує феномен артистизму [1, с. 274]; Ж. Ваганова розглядає артистизм педагога як компонент його творчої індивідуальності [4].

Ми розглядаємо педагогічний артистизм як прояв духовно багатого внутрішнього світу особистості, вияв активності творчого художнього мислення, педагогічної творчості, як компонент музичного професіоналізму. Це культура й техніка мовлення, художньо-пізнавальні потреби, здатність до педагогічного спілку-

вання, вміння швидко ставити й розв'язувати цікаві творчі завдання, а також здатність керувати своїми емоціями й почуттями, регулювати власні психічні стани.

Сучасна методика формування артистичних здібностей майбутніх вчителів музичного мистецтва засобами театральної педагогіки пропонує такі основні методи організації освітньої діяльності: вербальні, наративні, наочні, практичні.

На думку Н. Чужої, словесні методи мають на меті формування та засвоєння окремих понять, чуттєвих образів і містять пояснення, бесіди, різні види розповідей. Проведення бесід – один із найчастіше використовуваних методів навчання, який спирається на активізацію творчого мислення та актуалізацію попереднього життєвого, інтелектуального й почуттєвого досвіду студента [6, с. 50].

З-поміж словесних методів виділяють метод наративу. Аналіз наукових джерел дає змогу стверджувати, що людина осмислює набутий досвід, приймає минуле й теперішнє, моделює майбутнє саме розповідаючи про себе іншим, створюючи історію свого життя, тобто перебуваючи в стані нарації. Водночас імовірно те, що кожний такий наратив, безперечно, не може існувати поза соціально-історичним та індивідуально-психологічним контекстом, він завжди є контекстуально зумовленим.

Окрім зазначеного, слід згадати ще й те, що забарвленість інтенції (тип темпераменту, емоції, характеристики) впливає на якість внутрішньої установки й потреб, з якими людина звертається до мистецтва, й особливості граней та елементів художнього цілого, котрі виявляються найбільш співзвучними психіці індивіда.

Практичні методи організації навчальної діяльності відіграють провідну роль. Адже “нагромадження практичного чуттєвого досвіду з різних джерел сприймання – та основа, яка прискорює розвиток процесів мислення, мовлення, загострює увагу; багатшими стають інтелектуальні почуття, фантазія <...>” [5].

Основними методами розвитку артистизму майбутнього вчителя музичного мистецтва є різні художньо-комунікативні тренінги, рольові ігри, моделювання художньо-педагогічних ситуацій, демонстрація та колективне обговорення відеозаписів спектаклів, концертів фортепіанної музики тощо.

Процес формування артистичних здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва засобами театральної педагогіки можна представити в такій моделі (рис. 1).

Структура запропонованої моделі містить цілісну взаємоузгоджену систему різних видів художньо-творчої діяльності й визначає базові ідеї та педагогічні умови реалізації процесу формування артистичних здібностей у майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Поняття “умова” в науковій теорії розглядається як вимога, необхідна обставина, яка уможливує здійснення, створення чого-небудь або сприяє чомусь; обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь.

Педагогічні умови трактуються вченими-педагогами як усвідомлено, цілеспрямовано створені обставини, за наявності яких стає можливим досягнення певного якісного результату педагогічної діяльності. Під педагогічними умовами вчені розуміють взаємозумовлену сукупність компонентів, що забезпечують успішну реалізацію освітнього процесу формування професійної позиції майбутнього вчителя. У сучасній науковій літературі отримали теоретичне обґрунтування різні групи педагогічних умов.

Першою педагогічною умовою формування артистичних здібностей у майбутніх вчителів музичного мистецтва слід вважати цілеспрямоване педагогічне стимулювання їх прагнення до опанування педагогічним артистизмом шляхом застосування загальних методів позитивної мотивації мистецького навчання під час занять у фортепіанному класі.

Це специфічні методи стимулювання та мотивації, спрямовані на формування позитивних мотивів учіння, стимулювання пізнавальної активності, виконавської майстерності й водночас сприяння збагаченню студентів необхідною навчальною інформацією.

Активними методами формування пізнавального інтересу студентів до опанування артистизмом є: творча дискусія, диспут, дидактична рольова гра, включення студентів у ситуацію особистого переживання успіху в навчанні, в різні ситуації емоційно-моральних переживань (радості, задоволення, захоплення, здивування тощо), метод опори на здобутий позитивний життєвий досвід тощо. До методів емоційного стимулювання належить прийом створення ситуації зацікавлення, новизни, використання різних прикладів, парадоксальних фактів, що зустрічаються у виконавській діяльності, різних аналогій тощо.

Основним джерелом спонукання інтересу до навчальної діяльності виступає її зміст. Щоб підсилити стимулюючий вплив змісту навчання у фортепіанному класі, необхідно чітко дотримуватися принципів науковості, систематичності й послідовності, педагогічної підтримки, які виступають як цілеспрямований педагогічний вплив – педагогічне стимулювання прагнення майбутніх вчителів до опанування педагогічним артистизмом.

Система проблемних ситуативних творчих завдань, над якими працюють студенти, допомагає розвивати критичність їх мислення під час сприйняття інформації, привчає до самостійності в оцінюванні запропонованих дій, формує художні потреби. У кожному окремому випадку моделюється власна педагогічна стратегія. Водночас особливого значення набуває стимулювання індивідуальних зусиль кожного студента до підвищення його рейтингу в класі з основного інструменту, на курсі, факультеті тощо.

Рис. 1

Отже, застосування методів мотивації мистецького навчання сприяє прояву в студентів пізнавальних мотивів, бажання мати широку музичну ерудицію, отримувати задоволення від навчання, прагнення отримати додаткові знання, пізнати нове, здивувати соєю обізнаністю товаришів по групі, оточення тощо.

Не менш важливою педагогічною умовою розв'язання проблеми удосконалення інструментальної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва є розширення їхнього практичного педагогічно-артистичного досвіду на основі систематичного використання творчої виконавської діяльності в процесі фахового навчання.

Особливої уваги заслуговує розширення практичного педагогічно-артистичного досвіду студентів засобами театральної педагогіки. Забезпечення зростання педагогічної майстерності майбутніх фахівців і стратегія їхнього естетичного виховання цілком вкладається в наше бачення інтенсифікації процесу їхньої фахової підготовки завдяки формуванню їхніх артистичних здібностей як складової частини педагогічного професіоналізму й майстерності.

З позиції такої педагогічної умови артистизм доцільно розглядати як особливу, образно-емоційну мову творення нового; проникливий стиль співтворчості педагога й учня, орієнтований на розуміння та діалог з іншим, другодомінантність; витончене й тонке мереживо створення живого почуття, знання та змісту, що народжуються "тут і зараз".

До педагогічно-артистичного інструментарію належить насамперед художньо-якісне виконання інструментального твору, залучення студентів до сценічно-виконавської діяльності, педагогічний підхід до побудови програми концерту, що відповідає інтересам і можливостям студента й досвіду сприймання аудиторії слухачів.

Педагогічний артистизм як професійна якість формується в процесі духовно-практичного освоєння особистістю музичних творів у класі з основного інструменту за умови педагогічної співтворчості з викладачем, який виступає координатором дій студентів. Викладач водночас повинен бути здатним до перспективного бачення артистичних виявів студентів у майбутній творчо-педагогічній діяльності, задовольняти потреби студентів в їх професійному самовдосконаленні й самоосвіті, актуалізації артистичності в майбутній професійно-педагогічній діяльності.

Необхідною педагогічною умовою формування артистизму студентів-піаністів є варіативне поєднання методів, способів і прийомів навчання з сценічним втіленням художнього образу відповідними засобами й прийомами виконавства. Вся робота над художнім виконанням музичного твору повинна будуватись як особистісно орієнтований діалог, евристична бесіда педагога й студента з підготовки до творчої інтерпретації музичного твору.

Висновки. Використання наведених методів роботи у виконавській фаховій підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва сприяє формуванню його педагогічно-артистичних умінь, які виступають важливим чинником становлення особистості вчителя нового формату, фахівця з розвиненими артистичними здібностями, комунікативною професійною культурою.

Умова варіативного поєднання методів, засобів і прийомів навчання, сценічного втілення художнього образу засобами й прийомами театральної педагогіки містить у собі важливі потенційні можливості для формування педагогічно-артистичних умінь майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Застосування засобів театральної педагогіки в професійній підготовці майбутнього вчителя розв'язує важливі завдання: активізації процесу професійного навчання; розвитку творчого ставлення до музично-виконавського мистецтва; створення сприятливого емоційного навчального середовища, що забезпечує співробітництво й співтворчість, активне діалогічне спілкування між викладачем і студентами; формування естетичної, рефлексивної культури студентів; сприяння їхньому художньому самовираженню, розвитку артистичних якостей і здібностей.

Використана література:

1. Бажанова Р. К. Феномен артистизма в контексте современной культуры. *Фундаментальные проблемы культурологии* : 2 т. Санкт-Петербург : Алетейя, 2008. С. 274–282.
2. Большой толковый словарь русского языка / сост. и гл. ред. С. А. Кузнецов. Санкт-Петербург : Норинт, 2000. 1536 с.
3. Булатова О. С. Педагогический артистизм : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений. Москва : Академия, 2001. 240 с.
4. Ваганова Ж. В. Артистизм педагога как компонент его творческой индивидуальности : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Тюмень, 1998. 23 с.
5. Соловьянова О. Ю. Средства театральной педагогики в развитии качеств будущих вокалистов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Москва, 2018. 26 с.
6. Чужа Н. П. Формування естетичного досвіду молодших школярів засобами українських народних премій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2018. 273 с.

References:

1. Bazhanova R. K. (2008) Fenomen artictizma v kontekte covremennoy kulturyi [The Phenomenon of Artism in the Context of Contemporary Culture]// *Fundamentalnyie problemyi kulturologii* : 2 t. SPb. : Aleteyya. [in Russian].
2. Bolshoy tolkovyyi slovar' russkogo yazyika (2000) [Large English Dictionary of the Russian language] / Soct. i gl. red. S.A. Kuznetsov. SPb. : Norint. [in Russian].
3. Bulatova O.S. (2001) *Pedagogicheckiy artictizm* [Pedagogical Artism]: ucheb. pocobie dlya studentov vyicsh. ped. ucheb. Zavedeniy. M. : Akademiya [in Russian].

4. Vaganova Zh.V. (1998) Artictizm pedagoga kak komponent ego tvorcheckoy individualnocti [The teacher's artism as a component of his creative individuality]: avtoref. dic. ... kand. ped. Nauk: 13.00.08. Tyumen. [in Russian].
5. Colovyanova O.Yu. (2018) Credctva teatralnoy pedagogiki v razvitii kachectv buduschih vokalictov [The means of theatrical pedagogy in the development of the qualifications of future vocalists]: avtoref. dic. na ctick. uchenoy stepeni kand. ped. nauk: 13.00.08. Mockva. [in Russian].
6. Chuzha N. P. (2018) Formuvannia ectetychnoho docvidu molodshykh shkoliariv zacobamy ukrainckykh narodnykh premi [Formation of aesthetic experience of junior schoolchildren by means of the Ukrainian national awards]. Dyc. kand. ped. nauk.13.00.07. Kyiv. [in Ukrainian].

Gerasymchuk V. V., Zhorniak B. Ye. Pedagogical conditions of formation of artistic abilities of future music teachers by theatrical pedagogy methods

The article is dedicated to the problem of formation of artistic abilities of students at piano classes of pedagogical college, particularly at classes of discipline "Methodics of musical education".

The article explains and theoretically substantiates one of the most important questions of pedagogical science and practice – preparation of qualified worker for modern market of educational services. The main task in this context is the development of effective methods and ways of professional musical training for students of a teacher training college.

Authors of the article consider the artistic abilities of future teachers of musical art as their individual psychological feature, the manifestation of the wealth of the inner world of the individual, the manifestation of creative thinking, activity, pedagogical creativity, etc.

The article reveals features of formation of artistic abilities of future musical teachers, offers a complex of pedagogical conditions, effective methods and techniques of theoretical teaching, pedagogical artistic qualities – artistic thinking, attention, creative imagination, creative activity, verbal and non-verbal ways of communication, the ability to manage one's own creative sense, express emotions vividly at the piano classes and during public performances, as well as while passing pedagogical practice.

The article presents a methodological model of the pedagogical process of the formation of the artistic abilities of the future musical teacher, which includes: the goal, objectives, principles, methods, pedagogical conditions, criterias and levels of the formation of artistic qualities, indicators of the formation of artistic abilities among pianist students of the pedagogical college.

Key words: *artistic abilities, future teachers of musical art, methods, musical and didactic principles and techniques, pedagogical conditions, professional skills.*

УДК 930.378.014

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.75.10>

Голубнича Л. О.

**ІСТОРИОГРАФІЯ ПОГЛЯДІВ ДИДАКТІВ КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ
НА ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті досліджуються погляди вітчизняних дидактів кінця ХХ століття на форми організації навчання у вищій школі. Джерельною базою стали підручники й навчальні посібники з педагогіки й дидактики вищої школи. Актуальність наукової розвідки визначається тим, що проблеми цінності дидактичних категорій, а також їхньої сутності й розробленості є важливими для теоретичної генези дидактичної науки. Окрім того, на думку науковців, форми організації навчання у вищій школі є найменш термінологічно вивченою дидактичною категорією. Мета дослідження – узагальнення поглядів вітчизняних дидактів кінця ХХ століття на форми організації навчання у вищій школі на основі історіографічного аналізу навчально-методичної літератури з окресленої проблеми. Методами дослідження стали загальнонаукові методи, а саме: історіографічний аналіз і синтез підручників і навчальних посібників щодо теми дослідження, які стали підґрунтям для дослідження змістових складових частин зазначеної дидактичної категорії; термінологічний аналіз вказаних історіографічних джерел. Результати наукової розвідки:

1) дидакти кінця ХХ століття виділяли такі форми організації навчання у вищій школі: лекції, семінари, практикуми, лабораторні заняття, навчально-виробничу практику, науково-дослідну роботу;

2) найбільшій увазі науковців зазнала лекція, якій було дано дефініцію, схарактеризовано її особливості, встановлено її складові частини й дидактичне призначення, сформульовано її функції, вказано на необхідність відповідного підходу до її організації, який визначається її міслом у системі навчального процесу;

3) щодо практичних занять, науковці запропонували їх визначення, властивості й дидактичні вимоги до їхнього проведення;

4) зазначено специфічність і складність узагальнення інших організаційних форм навчання студентів, що стало причиною децю меншої уваги з боку дидактів окресленого періоду до їхньої організації.

Ключові слова: *дидактика, вища школа, дидактична категорія, форми організації навчання у вищій школі, історіографія, кінець ХХ століття.*

Хоча дидактика вищої школи бере свій початок ще в середньовіччі, сформувалася вона як наука в другій половині ХХ століття, отже, не випадково її дослідники саме в цей період активно розробляли її основні поняття – дидактичні категорії, однією з яких є форми організації навчання у вищій школі. Оскільки така категорія, з одного боку, є найменш опрацьованою в термінологічному плані [9], а з іншого, – будучи